

INGLIZ TILI TA'LIMIDA YOZMA NUTQNI RIVOJLANTIRISHNING ILMIY-USLUBIY ASOSLARI

Nilufar Islamova Ismail qizi

Namangan davlat chet tillari instituti 3-bosqich talabasi

Te'l: +998939455089

Email: islamovanilufar1506@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada ingliz tili ta'limida yozma nutqni rivojlantirishning ilmiy-uslubiy asoslari yoritilgan. Yozish chet tili o'rganishda eng murakkab ko'nikmalardan biri hisoblanib, u o'quvchidan grammatik bilim, lug'at boyligi, mantiqiy fikrlash va ijodkorlikni talab etadi. Tadqiqotda yozuvni o'rgatishning turli yondashuvlari — process approach, product approach va genre approach tahlil qilinadi. Shuningdek, pre-writing texnikalari, jumladan, brainstorming va klasterlash metodlari o'quvchilarning yozish jarayonini samarali tashkil etishda muhimligi ko'rsatib o'tiladi. Yozuvni o'rgatishda lingvistik, psixolingvistik va pedagogik tamoyillarga tayanish zarurligi asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: globallashuv, lingvistik, psixolingvistik, pedagogik tamoyillar, process approach, product approach, genre approach, pre-writing texnikalari, brainstorming, klasterlash, grammatikaning izolyatsiyasi.

Аннотация. В данной статье освещаются научно-методические основы развития письменной речи в обучении английскому языку. Письмо является одним из самых сложных навыков в изучении иностранного языка, так как требует от учащегося грамматических знаний, богатого словарного запаса, логического мышления и творческого подхода. В исследовании анализируются различные подходы к обучению письму — process approach, product approach и genre approach. Кроме того, подчеркивается важность техник предписывания (pre-writing), в частности методов мозгового штурма и кластеризации, в организации процесса письма. Обосновывается необходимость опоры на лингвистические, психолингвистические и педагогические принципы при обучении письменной речи.

Ключевые слова: глобализация, лингвистический, психолингвистический, педагогические принципы, процессный подход, продуктовый подход, жанровый подход, техники предписывания, мозговой штурм, кластеризация, когнитивный, изоляция грамматики.

Abstract. This article highlights the scientific and methodological foundations of developing writing skills in English language teaching. Writing is considered one of the most difficult skills in foreign language learning, as it requires learners to have grammatical knowledge, a rich vocabulary, logical thinking, and creativity. The study analyzes different approaches to teaching writing, namely the process approach, product approach, and genre approach. It also emphasizes the importance of pre-writing techniques, such as brainstorming and clustering, in effectively organizing

the writing process. The necessity of relying on linguistic, psycholinguistic, and pedagogical principles in teaching writing is substantiated.

Keywords: globalization, linguistic, psycholinguistic, pedagogical principles, process approach, product approach, genre approach, pre-writing techniques, brainstorming, clustering, cognitive, isolation of grammar.

KIRISH. Bugungi globallashuv jarayonida ingliz tili xalqaro muloqot va ta'limning asosiy vositasiga aylanmoqda. Shu bois maktab o'quvchilarida ingliz tilini mukammal o'zlashtirish, ayniqsa, yozma nutq ko'nikmalarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Yozma nutq o'quvchining tilni qanchalik puxta egallaganini, grammatik me'yorlarga rioya qila olishini va o'z fikrlarini izchil, mantiqiy tarzda ifodalash qobiliyatini namoyon etadi. Ingliz tili ta'limida yozma nutqni o'rgatishning ilmiy-uslubiy asoslarini o'rganish nafaqat o'quvchilarning bilim darajasini oshirish, balki ularning mustaqil fikrlash, tahlil qilish va ijodiy yondashuv ko'nikmalarini ham shakllantiradi. Yozma nutqni rivojlantirish jarayoni o'quvchilarni akademik faoliyatga, oliy ta'lim bosqichidagi yozma topshiriqlarni bajarishga hamda kelajakdagi kasbiy muvaffaqiyatlarga tayyorlaydi. Shu nuqtai nazardan, mazkur mavzuning ilmiy-uslubiy asoslarini o'rganish zamonaviy ta'limning dolzarb masalalaridan biridir.

Yozma ko'nikmalarni rivojlantirish o'quvchilar uchun zarurdir, chunki u ularni akademik, kasbiy va ijtimoiy faoliyatda to'laqonli ishtirok etishga imkon beradi[1].

Bugungi kunda yozma nutq ingliz tilini o'rganishda nafaqat muloqot vositasi, balki tilni chuqurroq egallashning samarali usuli sifatida ham e'tirof etiladi. Tilshunos olimi Ann Raimes ta'kidlaganidek, *“Writing is a unique way of reinforcing language learning, because it involves active thinking, organizing ideas, and transforming thoughts into language”* (“Yozish til o'rganishni mustahkamlashning o'ziga xos usulidir, chunki u faol fikrlash, g'oyalarni tartibga solish va ularni til vositasida ifodalashni talab qiladi”)[2]. Shunday qilib, yozma nutq o'quvchilardan faqat grammatik bilimlarni emas, balki fikrlarni mantiqiy tartibga solish, so'z boyligini to'g'ri qo'llash va matnni muayyan janr talablariga mos holda tuzishni ham talab qiladi. Yozish jarayonida o'quvchi o'z bilimlarini mustahkamlabgina qolmay, balki mustaqil fikrlash, ijodiy yondashish va muammoli vaziyatlarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Metodist olimlar, jumladan David Nunan ta'kidlaganidek, *“Developing writing skills is essential for learners, as it allows them to participate fully in academic, professional, and social contexts”* (Yozma ko'nikmalarni rivojlantirish o'quvchilar uchun zarur, chunki bu ularga akademik, kasbiy va ijtimoiy faoliyatda to'laqonli ishtirok etish imkonini beradi)[3]. Shu nuqtai nazardan, ingliz tili ta'limida yozma nutqni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratish zamonaviy ta'limning eng dolzarb masalalaridan biridir. Ayniqsa, maktab o'quvchilari uchun writing bo'limi nafaqat chet tilini o'rganish jarayonida, balki keyingi bosqichlardagi ta'lim va kasbiy faoliyat uchun ham muhim poydevor vazifasini bajaradi.

Ingliz tili ta'limida yozma nutqni rivojlantirishning ilmiy-uslubiy asoslari, avvalo, lingvistik, psixolingvistik va pedagogik tamoyillarga tayangan holda shakllanadi. Lingvistik asoslar yozma nutqning til tizimiga oid xususiyatlarini, ya'ni leksika, grammatika va sintaksisni qamrab oladi. Psixolingvistik asoslar esa yozuv jarayonida o'quvchining tafakkuri, xotirasi, diqqat va ijodiy qobiliyatlari qanday ishtirok etishini ochib beradi. Pedagogik asoslar o'quvchilarning yosh xususiyatlari, psixologik rivojlanishi va motivatsiyasini inobatga olgan holda yozishni o'rgatishni ko'zda tutadi. Uslubiy asoslar esa yozuvni samarali o'rgatishga xizmat qiluvchi metod va yondashuvlardan iborat. Masalan, process approach - yozuvni rejalash, qoralama matn yaratish, qayta ishlash va tahrir qilish bosqichlari orqali o'rgatadi. Product approach esa tayyor matn namunalari asosida yozishga yo'naltiradi. Genre approach - turli janrlarda yozishni shakllantirishni maqsad qilsa, task-based learning - real hayotiy vaziyatlarga asoslangan topshiriqlar orqali yozuv ko'nikmasini rivojlantiradi. Shunday qilib, yozma nutqni rivojlantirish nazariy va metodik asoslarning uyg'unlashuvini talab qiladi. O'quvchilar yozuv jarayonida nafaqat grammatik qoidalardan foydalanadi, balki o'z fikrlarini izchil va ravon ifoda etishni, yozuvni muloqot vositasi sifatida qo'llashni o'rganadilar.

Yozuv har qanday chet tilini o'rganuvchilar uchun eng qiyin ko'nikma hisoblanadi. Uni yaxshi egallash uchun o'quvchilar ko'p mehnat qilishlari kerak. Charles va Jill Hardfieldning ta'kidlashicha, yozuv bir necha sababga ko'ra qiyin. Birinchidan, yozuvchi o'quvchiga qanday ma'lumot kerakligini va uni qanday ifodalashni hal qilishi lozim. Ikkinchidan, lingvistik qiyinchiliklar mavjud, chunki yozuv yaxshi grammatikani va to'g'ri so'z tanlashni talab qiladi. Uchinchidan, kognitiv qiyinchiliklar bor, chunki o'quvchilar noma'lum o'quvchi uchun o'z fikrlarini qog'ozda tartibli ifodalashlari kerak[4]. Bundan tashqari, yozuv ham yuqori darajadagi aniqlik va ravonlikni talab qiladi, chunki yozma matnlar og'zaki nutqdan farqli ravishda doimiy hujjat sifatida qoladi va ularni darhol tushuntirish yoki tuzatish mumkin emas. Shu sababli, o'quvchilar nafaqat grammatika va so'z boyligiga, balki matnning yaxlitligi, izchilligi va umumiy tuzilishiga ham e'tibor berishlari kerak. Raimes (1983) ta'kidlaganidek, *"Yozuv shunchaki so'zlarni qog'ozga joylashtirish emas, balki g'oyalarni yaratish, qoralama yozish, qayta ishlash va tahrir qilish jarayonini o'z ichiga oladi"*. Bu esa yozuv tilshunoslik va kognitiv faoliyatning uyg'unlashuvi ekanini ko'rsatadi hamda sabr-toqat va mashqni talab qiladi. Shu sababli, maktablarda yozuvni o'qitish faqat xatolarni tuzatishga emas, balki o'quvchilarga rejalash, tashkil qilish va o'z ishlarini qayta ko'rib chiqish strategiyalarini shakllantirishga qaratilishi kerak [5].

Yozuv jarayonida uchraydigan qiyinchiliklarni bartaraf etish uchun turli metodik yondashuvlardan foydalanish mumkin. Avvalo, o'quvchilarda auditoriyani hisobga olish ko'nikmasini shakllantirish zarur. Ya'ni ular yozayotgan matn kim uchun mo'ljallanganini bilib, o'z fikrlarini shu asosda ifodalay olishlari kerak. Buning uchun turli vaziyatlarga mos topshiriqlar, masalan, do'stga xat yozish yoki rasmiy ariza tayyorlash kabi mashqlar samarali hisoblanadi. Shuningdek, lingvistik qiyinchiliklarni yengishda grammatikani izolyatsiya qilingan holda emas, balki matn

yaratish jarayonida qo'llash o'rgatiladi. Bu usul o'quvchilarning so'z boyligini kengaytirishga va grammatikani real kommunikativ vaziyatlarda to'g'ri ishlatishga yordam beradi. Kognitiv qiyinchiliklarni yengish uchun esa pre-writing texnikalari – brainstorming, reja tuzish, klasterlash kabi usullardan foydalanish muhimdir. Bu orqali o'quvchilar avval fikrlarini tartibga solib oladilar, so'ng yozuv jarayoniga kirishadilar. Shuningdek, yozuvni bosqichma-bosqich amalga oshirish – qoralama yozish, qayta ishlash, tahrir qilish va yakuniy matnni tayyorlash – samarali natijaga erishishga imkon beradi.

XULOSA. Ingliz tili ta'limida yozma nutqni rivojlantirish o'quvchilardan katta mehnat va izchillikni talab etadi. Chunki yozish jarayoni faqatgina grammatik qoidalarni qo'llash emas, balki fikrni to'g'ri rejalashtirish, izchil bayon etish va o'quvchi yoki o'qituvchi bilan samarali muloqot qilish vositasidir. Yozma nutqni rivojlantirishda psixologik, lingvistik va metodik asoslarni uyg'un qo'llash, shuningdek, kommunikativ yondashuvdan foydalanish samaradorlikni oshiradi. Demak, o'quvchilarda yozish malakasini shakllantirish ularning umumiy til ko'nikmalarini rivojlantirib, kelajakda ta'lim, kasbiy faoliyat va shaxsiy hayotda muhim ahamiyat kasb etadi. Ann Raimes (1983) yozishga oid kitobida ta'kidlaganidek, "*writing is a process of discovery*" — ya'ni yozish o'quvchiga o'z fikrlarini kashf qilish, ularni qayta ko'rib chiqish va aniqroq ifoda etishga imkon beradi. Shu sababli, yozma nutqni o'rgatishda o'quvchilarning ijodkorligi va mustaqil fikrlashini qo'llab-quvvatlash zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Nunan D. Practical English Language Teaching: Writing, 2003.
2. Raimes A. Techniques in Teaching Writing. Oxford: Oxford University Press. 1983.
3. Nunan D. Language Teaching Methodology: A Textbook for Teachers. Prentice Hall. 1991.
4. Charles and Jill Hardfield. Writing Games. England: Longman. 2005.
5. Saidova M.U., Abdurakhmonova M.O. Effective Strategies to Teaching Writing. Texas Journal of Philology, Culture and History, 17, 2023.